

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה
הפיקוח על הוראת ספרות

אינני יכול להביא לך, בני / אורי ברנשטיין

(מתוך: שירים לפסנתר יחיד, הקיבוץ המאוחד, 2011)

על המשורר

אורי ברנשטיין נולד בתל-אביב בשנת 1936. את שיריו הראשונים החל לפרסם בגיל 13 בעיתון "דבר לילדים". הוא למד בתיכון עירוני א', ולאחר מכן למד משפטים באוניברסיטה העברית ושירת בפרקליטות הצבאית כסגור. לצד עבודתו כעורך דין עסק בכתיבה ובספרות.

ב-1967 התמנה למנכ"ל חברת 'אמקור', ושימש בתפקיד למעלה מ-20 שנה. במקביל המשיך לכתוב ולפרסם ספרי שירה ותרגומים, לשמש כעורך ראשי של ספריית פנטזיה לילדים בהוצאת עם עובד ולכהן כפרופסור לספרות עברית באוניברסיטת בן גוריון, כיו"ר המכון לתרגום שירה עברית וכחבר במועצת התרבות של מפעל הפיס.

שירתו של ברנשטיין מתמקדת בחוויה האישית. בניגוד לבני דורו, הוא הרחיק את הפוליטיקה ואת האידיאולוגיה משירתו. "שיר הוא שיחה אינטימית של המשורר עם עצמו, שאחרים מוזמנים להקשיב לה", אמר ברנשטיין לעמרי הרצוג בריאיון שפורסם באתר Ynet בשנת 2007. עוד אמר שם: "תמיד ראיתי את השירה ככתיבת ביוגרפיה. יש הרבה משוררים שלא רואים זאת כך; חלק מהמשוררים הגדולים רואים בשירה מעשה הגות על העולם. אצלי כתיבה היא מעשה אינטימי, כתיבה של סיפור חיים. לא כל מה שעשיתי בחיים ייכנס לשיר, אבל כל מה שנכנס לשיר לקוח מהחיים. השיר הופך למסננת, לצינור שדרכו הדברים עוברים ונמדדת חשיבותם ומשמעותם."

"זוהי שירה שחוקרת את נפש הכותב, ולכאורה אותה בלבד, בכנות ובאינטימיות גדולה", כתב עליו מבקר השירה ארז שוייצר, בטורו ב"הארץ" בשנת 2010, "בשיחה של אדם בינו לבין עצמו, בלשון מאופקת, שקולה ורבת יופי."

אחד הנושאים הבולטים בשירתו של ברנשטיין היא אהבתו לרעייתו. "כשארד תהומה אקח את פנייך / איתי, כמי שלוקח צידה לדרך", כתב עליה בספרו "על אהבה אחת ויחידה" (2002), הוצאת הקיבוץ המאוחד). ובהזדמנות אחרת כתב שעם האהבה "הולכנו שולל את החיים".

בריאיון מ-2007 אמר ברנשטיין: "אני לא מודיע דברים, לא מכריז הערות על העולם, אלא מחפש את האמירה האישית שלפעמים המשורר, כשרואה אותה כתובה, מופתע ממנה בעצמו."

ברנשטיין פרסם יותר מ-15 ספרי שירה, ונודע בפי רבים כ"משורר האהבה". בשנת 2008 זכה בפרס יהודה עמיחי למפעל חיים. נפטר בינואר 2017.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה
הפיקוח על הוראת ספרות

קריאה ועיון בשיר

השיר [”אינני יכול להביא לך, בני”], במקור ללא כותרת, הופיע בספר השירה **שירים לפסנתר יחיד** שראה אור בשנת 2011.

בספר זה ברנשטיין נותן ביטוי לזקנה, לתחושת התרוקנות ולעמידה אל מול הקיום המתבלה. יש בספר חשבון נפש, ספקות והשלמה. השירים בספר מוסיקליים מאוד מבחינת המקצבים והחריזה. המסגרת הצורנית של השיר נותנת תחושת ביטחון ויציבות, ומכילה את חוסר הוודאות שבתוכה (בן דוד, 2012). הדובר בשיר הוא אב הפונה אל בנו הבוגר ומתאר מנקודת מבטו את הקשר ביניהם שמתאפיין בתחושת ’ביחד’ ובהיפרדות. שני הניגודים הללו מתרחשים באופן טבעי לאורך החיים, אך הם גם מתקיימים בעת ובעונה אחת.

השיר נפתח באמירה חותכת וכואבת: ”אינני יכול להביא לך, בני, תועלת”. בית א’ מתאר חיקוי של הבן את אביו, קשר של דמיון וקרבה ביניהם, אפילו סימביוזה: ”למרות שאתה הולך אחריי באותם מסדרונות/ ופותח, כמו שפתחתי, את אותה הדלת/ המובילה אל אותם חדרים חסרי חלונות”. הביטוי ’הולך אחריי’ כמובן מבטא בחירה בדרך חיים, כמו גם הסמליות של פתיחת הדלתות. אך הדובר מנפץ את האופוריה של הבן ההולך בעקבות אביו עוד בטרם תיאר זאת. החדרים שאליהם הולך הבן בעקבות האב הם ”חסרי חלונות”. הבן הולך אחר אביו כי אין לו כביכול אפשרות להתבונן החוצה, הוא הולך אחרי מה שהוא מכיר, אין לו מודל אחר. לחילופין, ייתכן שעבור הבן הדרך של האב היא דרך סגורה כיוון שהוא צריך למצוא ולפתוח את דרכו שלו, כפי שנאמר בהמשך השיר.

בית ב’ פותח גם הוא ברעיון המרכזי בשיר: ”אינני יכול לעזור לך”, והפעם כתיאור עובדה - אתה כבר יודע היטב איך זה לקנא במודע, כבר פגשת את החיים האמיתיים, ואתה מכיר את התחושה המטרידה של לא להירדם בלילה (”לילות בלי הטבה”), ואני, האב, אינני יכול למנוע ממך את התחושות הקשות הללו - כמה אוזלת יד יש באהבה שלי אליך.

בית ג’ מתאר תמונת עבר - כאשר הילד והאב היו צעירים יותר. זוהי תמונה אידיאלית ופסטורלית, ”שהכול מסביבנו פנוי ומבורך”, שמחה, ריצות קצרות - לא משהו מסובך. הילד מביא אל אביו ”איזה עבר”, אולי חולצה ישנה או תצלום, או כל פריט אחר שהיה שייך לאב, והילד מתוך סקרנות ורצון ללמוד על האב ולהתקרב אליו מזכיר לו נשכחות. האב והבן חווים שוב יחד את העבר. עבור האב יש בכך הזדמנות לתיקון ולמעין חזרה אחורה בזמן. הוא חי שוב את חייו דרך בנו. הבן לעומתו לומד ורוכש ניסיון תיאורטי בלבד, בטרם התנסה בחיים ממש. אולי בזאת בלבד מסתכמת ’התועלת’ שיכול האב להביא לבנו. הוא מעניק לו ניסיון וחוכמת חיים, אך ”מיד שנייה”, כעין צל ולא כדבר עצמו.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה
הפיקוח על הוראת ספרות

בית ד' מבטא השלמה. "אינני יכול לעזור לך", לא כי אינני מסוגל או אינני טוב, אלא כי "עליך לחוש בעצמך את החסר", אין אפשרות אחרת. "החיים סובבים", הם אינם נשארים במקום (כפי שניסח זאת הרקליטוס: "הכול זורם. אי אפשר להיכנס לאותו נהר פעמיים. זה לא יהיה אותו הנהר ולא אותו האדם"). כך הבן לא יכול לחיות את חייו של האב, והוא מוכרח לטבול בנהר' של עצמו. תחושת החסר מתקשרת גם לקנאה שהופיעה בבית ב' - אותם לילות קנאה ללא הטבה הם תוצר של תחושת החסר והם חלק בלתי נפרד מהחיים.

הבן חייב לחיות את חייו שלו, במיוחד כי האב כותב את הדברים "ביום המתקצר". זוהי מטאפורה לחיים עצמם ההולכים ומתקדמים אל עבר יום המוות. עם ההתבגרות, הן של האב הן של הבן, הצללים שלהם משתווים. האב איבד את היתרון שהיה לו כשהבן היה קטן ורץ אליו עם פיסות עבר. ולא רק שהפער ביניהם מצטמצם ככל שהבן מתבגר, אלא אף בסופו של יום, כשיגיע רגע המוות, הבן עוד יחיה אחריו.

ניתן לזהות כאן הלך רוח דומה לשל קהלת המקראי השואל על משמעות החיים אל מול המוות, מדבר על המחזוריות המעגלית של חיי האדם ושל הטבע, ושואל: מה הטעם בכל זה? מה יתרון לאדם, אם בסופו של דבר הוא אינו יכול להביא תועלת לבנו?

השיר מבטא בעוצמה את תחושת הכאב הזו הנובעת מחוסר אונים ומהקטנות והמוגבלות של הורה באשר הוא אדם. אולם השיר אינו מסתיים ומסתכם רק בזה, אלא מעניק בסיום גם תחושה של השלמה ונחמה: "שני צללינו נופלים זה על זה, שווים". הסיום הוא דווקא בחזרה לתחושת השוויון והיחד הנוצרת מן ההתבגרות. הביטוי "נופלים זה על זה" עשוי לבטא כאב בגלל הקונוטציה השלילית של המילה 'נפילה', אך אולי יש פה דווקא רמז לחיבוק, כמו יוסף שינופלי על צוואר יעקב אביו (בראשית מ"ו, 29).

רשימת מקורות:

איזיקוביץ', גילי. "גדול משוררי האהבה הישראלים: אורי ברנשטיין מת בגיל 81", **הארץ**, 28.1.2017.

בן-דוד, יערה, **במבוך המראות**, כרמל, 2012, עמ' 209-205.

הרצוג, עמרי, "נגיעה אינטימית", 27.12.2017, **Ynet**.